

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРСНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ НАУКОВИХ ПРОЕКТІВ І ПРОГРАМ

Анотація. В статті порушено проблему запровадження державної програми оцінки якості наукової продукції за вітчизняними та європейськими критеріями. Визначено критерії оцінки якісних показників результативності науково-дослідної діяльності викладачів, за якими експерти здійснюють відбір проектів.

Аннотация. В статье затронута проблема внедрения государственной программы оценки качества научной продукции за отечественными и европейскими критериями. Определены критерии оценки качественных показателей результативности научно-исследовательской деятельности преподавателей, по которым эксперты осуществляют отбор проектов.

Annotation. This article touches the problem of the implementation of the state program of estimation of scientific production according to the domestic and European criteria. It is defined the criteria of the estimation of qualitative indices of successfulness of the scientific and research teachers' activity, according to which the experts will carry out the option of the projects.

Для досягнення лідерства Європейського Союзу у сфері науки і технологій спеціально створена Комісія вважає за необхідне налагодити стратегічне партнерство з „третіми країнами” у межах Сьомої рамкової програми.

Конкурентоспроможність Європи у науковій сфері Комісія вважає у створенні організацій на зразок „технологічних платформ” (йдеться про створення низки організацій, які надаватимуть спонсорську допомогу для підтримки стратегічно важливих галузей) та громадських інституцій. Так, наприклад, нещодавно заснований Європейський інститут технології об'єднує зусилля кращих наукових колективів з метою розвитку стратегічно важливих напрямів досліджень, серед яких нанотехнологія, біоенергетика та ін. [1, 13].

У зв'язку з цим актуальним стає питання участі українських учених у виконанні європейських програм. Однак невідповідність внутрішнього законодавства України вимогам, правилам участі у європейських програмах, критеріїв якісних показників результативності науково-дослідних робіт, брак коштів, досвіду у вітчизняних учених, організації подібних заходів зумовлює недостатню розробленість порушеної теми. Важливим джерелом фінансування Європейського Союзу є спільні дослідження вчених і технологічні ініціативи для виконання проектів шляхом співпраці лабораторій дослідних установ, університетів, приватних компаній, корпорацій. Участь українських дослідників у виконанні Рамкової програми дає можливість поліпшити координацію науково-дослідної діяльності, отримати додаткове фінансування учасників, які будуть засновувати спільні фонди для фінансування конкурсів пропозицій, набути досвіду організації науково-дослідних робіт, створити ефективні моделі, стандарти, методики.

Мета роботи: обґрунтувати теоретико-методологічні засади формування конкурсної системи оцінювання наукових проектів і програм.

Завдання дослідження

1. Визначити й теоретично обґрунтувати критерії оцінки якісних показників результативності науково-дослідних робіт.

2. Розробити програму розвитку дослідницького колективу наукової установи.

В Україні потужні наукові школи академічного рівня очолюють, як правило, члени-кореспонденти АН України, академіки, доктори наук, лауреати Державних та премій імені видатних учених, заслужені діячі у галузі науки і техніки.

Процес формування бази сучасної наукової школи у структурних підрозділах університету передбачає участь дослідників у розробці пріоритетних наукових програм, проведенні науково-технічних виставок-ярмарок та виставок-презентацій з представленими інформаційними продуктами, технологіями, патентами.

У зв'язку з об'єктивними процесами, що відбуваються в Україні, необхідно запровадити державну програму оцінки якості наукової продукції, яка б на першому етапі охоплювала внутрішню оцінку (до 10 тис. одиниць наукової продукції, у тому числі проекти, книги, статті, патенти, дисертації) за вітчизняними критеріями; на другому етапі – зовнішню оцінку за європейськими критеріями. До процесу зовнішньої експертизи якості проектів і програм необхідно залучати міжнародних експертів. Так, зокрема, в США у процесі відбору проектів експерти використовують такі критерії оцінки якісних показників результативності виконаних науково-дослідних робіт: „актуальність теми дослідження”; „ступінь розробленості теми і оригінальність методу дослідження”; „значущість проекту для розв'язання актуальних проблем педагогіки”; „глибина наукового опрацювання теми”, „перспективність використаних результатів”; „масштаб реалізації результатів”; „якість публікацій за темою дослідження”; „наукова цінність проекту”; „прогресивність наукових рішень”; „використання сучасної наукової методології”; „новизна постановки задачі, методів вирішення отриманих результатів”. Доцільно використати й такий кількісний критерій, зокрема, „кількість ознак, за якими об'єкт розробки відрізняється від прототипу”. Однак, на думку членів експертного комітету США з оцінки якості НДР, такий вид діяльності „необхідно сприймати не як запровадження цензурного механізму, а як можливість висвітлити слабкі і сильні сторони системи організації досліджень в державі”.

Так, наприклад, у рамках програми Європейського Союзу TEMPUS реалізовано 126 проектів із загальним бюджетом понад 27 млн. євро. На сьогодні вищі навчальні заклади України здійснюють ще 14 подібних проектів [2, 6].

Необхідно, щоб рівень експертної діяльності з оцінки проектів в Україні відповідав вимогам Європейського Союзу щодо створення єдиного європейського наукового простору та єдиній інноваційній політиці.

У процесі діагностування та експертизи вчені використовують різні методи оцінки. Наприклад, у першому випадку вони можуть використовувати методи психодіагностики, комп'ютерної діагностики, а у другому – групових експертних оцінок. Розкриваючи зміст і завдання педагогічної діагностики, І.П. Підласий зазначає, що „в теоретичних працях можна зустріти думку про те, що діагностування стосується оцінки результатів статичної проблемної царини, наприклад, проектів, а експертиза здійснюється з метою оцінки діяльності (навчальної діяльності студентів, викладачів)” [3, 11]. Він вважає, що „проект на стадії задуму вимагає експертизи, а коли йдеться про реальний процес діяльності його учасників – студентів, викладачів, – діагностування” [3, 11]. З думкою Підласого І.П. важко не погодитися, оскільки поняття „експертиза” охоплює безпосередню оцінку експертами отриманих результатів науково-дослідної роботи (наприклад, наукового проекту).

Таким чином, аналіз наукових праць вчених (Гороховатська М.О., Кияк Б.Р., Підласий І.П.) показує, що порушена проблема є недостатньо розробленою і потребує подальших розвідок.

Водночас, з цілісної системи відбору і формування колективу дослідників наукової школи необхідно виділити підсистему – „Формування колективу дослідників наукової установи”.

У процесі оцінювання важливо визначити статус дослідників на основі ієрархії цілей, оскільки членами колективу наукової школи є як молоді аспіранти, так і відомі світовій науковій спільноті вчені, які зробили значний внесок у розвиток певного наукового напрямку.

На першому етапі експерти з вищих навчальних закладів України здійснюють оцінку результатів науково-дослідної діяльності кожного члена колективу, його здатність ефективно працювати у лабораторії науково-дослідного інституту – структурного наукового підрозділу університету. Не менш важливим завданням керівника у процесі організації експертного оцінювання результатів наукової діяльності викладацького персоналу за останні 5 років є розробка критеріїв оцінки кількісних і якісних показників результативності означеного виду діяльності та програм перспективного розвитку членів дослідницького колективу.

Відомо, що члени наукового колективу здатні більш результативно і якісно розв’язувати творчі задачі, аніж претенденти, однак це не виключає їх стажування, роботу над дисертаціями, підвищення кваліфікації за кордоном.

На другому етапі важливою формою роботи керівника є залучення вітчизняних дослідників до виконання спільних із зарубіжними колегами наукових проектів і програм. Але для цього необхідно запровадити в управлінську діяльність керівника наукової школи програми розвитку членів дослідницького колективу, яка б передбачала проведення таких організаційних заходів: інформаційну презентацію Рамкових програм; участь у виконанні „межових проектів”, розробці проектів Європейського інституту технологій, Європейського стратегічного форуму дослідницьких інфраструктур (ESERI), програмах COST, EUREKA, роботі трансфертних центрів (IRC); ініціювання цільових заходів з розвитку дослідницької інфраструктури, кращих наукових колективів країни та ін. (рис. 1).

Процес формування наукових колективів повинен протікати відкрито і супроводжуватися залученням іноземних експертів. Варто зазначити, що у процесі компаративного аналізу результатів науково-дослідних робіт оцінки зарубіжних експертів повинні порівнюватися з висновками експертів українських комісій.

Важливу роль у процесі формування європейського наукового простору посідає участь українських наукових колективів, особливо молодих учених, у конкурсах проектів науково-дослідних робіт за грантами НАН України, програмах міжнародного співробітництва „INCO” з пріоритетних тематичних напрямів та сфер діяльності (йдеться про проекти Сьомої рамкової програми). Відбір проектів необхідно здійснити у два етапи. На першому етапі оцінювання отриманих результатів повинне здійснюватися експертами – вченими з провідних вищих навчальних закладів, відділень НАН України (йдеться по внутрішню експертизу). У випадку виконання спільних з іноземними вченими проектів на другому етапі оцінювання означеного виду діяльності здійснюють провідні експерти Європейської Комісії згідно з критеріями, що згадані вище. Важливими критеріями оцінки якісних показників результативності НДР є „реалізація проекту за пріоритетними напрямками фундаментальних наукових досліджень”, „рівень новизни”, „перспектива створення принципово нових технологій”.

Але необхідною умовою конкурсного відбору науково-дослідних робіт є обґрунтування доцільності виконання проекту, що передбачає висвітлення автором стану наукової проблеми; співвідношення отриманих результатів зі світовими

дослідженнями; які ідеї, гіпотези або результати попередніх досліджень покладено в основу проекту; зв'язок роботи з іншими темами; розроблений детальний план роботи; використані в роботі методи дослідження; наявність матеріально-технічної бази для виконання проекту; список найбільш важливих публікацій за останні 3 роки.

Оцінювання результативності науково-дослідних робіт, опублікованих протягом останніх 10 років, необхідно здійснити іноземним провідним фахівцем, які працюють у тих же наукових напрямках. За результатами експертизи буде отримано об'єктивний перелік провідних українських учених – визнаних міжнародною науковою спільнотою лідерів наукових напрямів, які здатні сформувати потужні лабораторії, відділи.

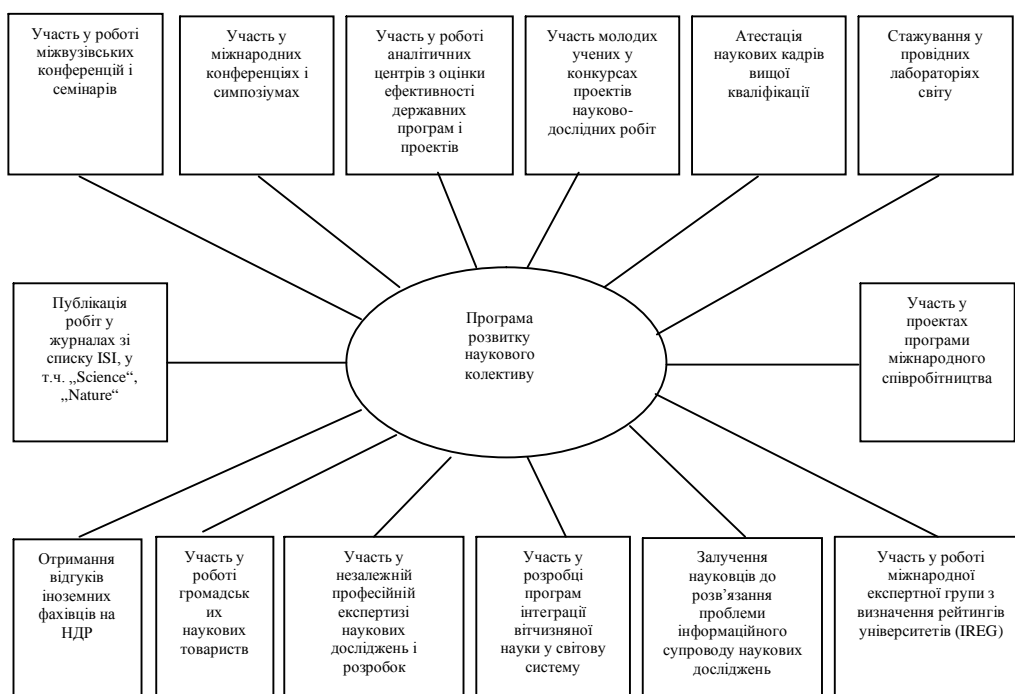

Рис. 1. Програма розвитку дослідницького колективу наукової установи

У подальшому керівнику наукової школи необхідно розробити дослідницьку програму діяльності колективу; визначити статус дослідників на основі діагностики творчих здібностей членів групи; розробити критерії оцінки кількісних та якісних показників результативності наукової діяльності школи.

Керівництво сформованим науковим колективом здійснює організатор (засновник наукової школи). Процес формування проходить поетапно у синергетичній взаємодії адміністративного персоналу та керівника наукового колективу вищого навчального закладу. Якщо на першому етапі організацію відбору претендентів (магістрів) до аспірантури здійснює її завідувач, то на другому етапі формування колективу дослідників вищого закладу освіти покладено на керівника – лідера наукової школи.

Після проходження стажування та здійснення експертного оцінювання наукового проекту зарубіжними вченими (у тому числі й короткострокових проектів) можливе тісне співробітництво провідних наукових колективів (дослідницьких груп і лабораторій) України, що працюють у конкретній галузі із закордонними колегами у формі довготермінових (до 5 років) проектів.

Метою означених вище проектів є наукова кооперація провідних колективів з різних інститутів НАН, вищих навчальних закладів України та країн Західної Європи на основі створених центрів трансферу технологій, інституцій, фондів підтримки наукових проектів і програм.

Висновок

1. У процесі відбору дослідників з провідних наукових колективів вищих навчальних закладів України за розробленою системою і їх залучення до виконання спільних з іноземними вченими науково-дослідних робіт експерти використовують як вітчизняні, так і європейські критерії оцінки означеного виду діяльності.
2. Показано, що ефективним засобом у системі управління науковими проектами є програма розвитку дослідницького колективу наукової установи, яка передбачає низку організаційних заходів щодо міжнародного співробітництва у галузі наукової сфери.

Подальшими розвідками буде теоретико-методологічне обґрунтування засад прогнозування розвитку фундаментальних наукових досліджень у вищих навчальних закладах України.

Література

1. Гороховатська М., Левіна Д., Патрах Т., Смертенко П., Чернишов Л. Європа на порозі нової рамкової програми наукових досліджень (2007-2013) // Вісник Національної Академії наук України. – 2006. – №11. – С.7-18.
2. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство // Вища школа. – 2003. – №6. – С. 3-23.
3. Підласий І.П. Діагностика та експертиза педагогічних проектів: Навчальний посібник. – К.: Україна, 1998. – 343с.

УДК 378.141.2+796

Ю.В. Субота

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТОВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ Й СПОРТОМ

Анотація. У статті подається теоретичний аналіз проблеми адаптації студентів перших курсів до занять фізичною культурою й спортом; наведений аналіз результатів соціологічного дослідження; показані шляхи адаптації студентів перших курсів до занять фізичною культурою й спортом.

Аннотация. В статье подается теоретический анализ проблемы адаптации студентов первых курсов к занятиям физической культуры и спортом; приведенный анализ результатов социологического исследования; показаны пути адаптации студентов первых курсов к занятиям физической культурой и спортом.

Annotation. In article the theoretical analysis of a problem of adaptation of students of the first rates to employment by physical training and sports is given; the analysis of results of sociological research and ways of adaptation of students of the first rates to employment by physical training and sports are shown.

Постановка проблеми. Фізична культура й спорт у вищому навчальному закладі є невід'ємною частиною формування загальної професійної культури сучасного фахівця, ефективним засобом соціального становлення майбутніх фахівців, а також всебічного й гармонійного розвитку особистості, збереження й зміцнення здоров'я учнівської молоді.

Разом з тим, слід зазначити, що фізичне й психічне здоров'я студентів закладається ще в школі. У публікаціях [1, 2, 4, 7] говориться про те, що сьогодні інтенсивність